

Panopticon. Tijdschrift voor Strafrecht, Criminologie en Forensisch Welzijnswerk

I. Panopticon

1. Het PANOPTICON is een project van een modelgevangenis, dat op het einde van de XVIIIe eeuw ontworpen werd door J. Bentham, een Engelse filosoof, economist en penalist. Hij gaf aan dit project de naam 'PANOPTICON' om in één term de meest wezenlijke eigenschap van zijn architecturale vondst tot uitdrukking te brengen: een cirkelvormige constructie moest het mogelijk maken om in één oogopslag, vanuit één centrale plaats, alle compartimenten van de gevangenis en alles wat zich daarbinnen afspeelde, te zien en onder controle te houden.

Het PANOPTICON was niet enkel een project van een modelgevangenis. Het was ook een prototype voor onderwijsinstellingen, werkplaatsen en ziekenhuizen. Het was – naar de woorden van J. Bentham zelf – een universeel middel om alles wat mensen kan overkomen in één greep te krijgen.

Het PANOPTICON is volgens de Franse filosoof-historicus M. Foucault ook – en misschien vooral – de architecturale vormgeving van een *politiek ideaal* dat diepe sporen nagelaten heeft in de geïndustrialiseerde samenleving: het ideaal van disciplineren en controle van socio-politieke en economische verhoudingen: 'l'oeil du pouvoir'.

2. Van oudsher heeft het *strafrecht* een grote bijdrage geleverd tot de disciplineren van de samenleving. Het is een belangrijk instrument van gedragsbeheersing en gedragscontrole en deelt in zoverre dan ook zijn panoptisch karakter met een aantal beheersings- en gezagsmechanismen die de samenleving domineren.

In een gepretendeerde sociale en democratische rechtsstaat moet de controle van de samenleving echter zelf onder controle gebracht en ter discussie gesteld kunnen worden.

Een panoptisch georiënteerd tijdschrift kan daartoe een belangrijke bijdrage leveren. Door alles wat zich in en rond de verschillende fasen van de strafrechtsbedeling afspeelt zichtbaar en toegankelijk te maken voor de justiciabelen, kan een nieuwe panoptiek geschapen worden, waardoor de oude panoptische cirkel wordt doorbroken.

3. PANOPTICON is een titel met een dubbele bodem.

II. Tijdschrift voor Strafrecht, Criminologie en Forensisch Welzijnswerk

1. Alvorens dieper in te gaan op de doelstellingen van het 'Tijdschrift voor Strafrecht, Criminologie en Forensisch Welzijnswerk', moet eerst even halt gehouden

worden bij deze ondertitel van PANOPTICON. Ieder zal zich wel kunnen indenken welke velden bestreken (kunnen) worden door een Tijdschrift voor Strafrecht en Criminologie. Maar niet ieder zal genoeg nemen met de uitdrukking: *Forensisch Welzijnswerk*. Mogelijks kan deze uitdrukking onbegrepen blijven, of zelfs aanleiding geven tot misverstanden.

Forensisch betekent letterlijk: in het openbaar, op de markt. In het wetenschappelijk taalgebruik wordt dit woord meestal aangewend ter aanduiding van disciplines en activiteiten m.b.t. de rechtsbedeling. Traditioneel werd dit woord vooral gekoppeld aan een beperkt aantal disciplines waarop binnen de rechtsbedeling beroep gedaan wordt. Uitdrukkingen als: forensische psychiatrie, forensische pathologie en forensische toxicologie klinken relatief vertrouwd. Het ouderwets klinkende woord 'forensisch' is de laatste jaren echter opnieuw gaan herleven: het wordt thans ook in verbinding gebracht met een aantal jonge of nieuwe disciplines en activiteiten m.b.t. de rechtsbedeling, zoals in de uitdrukking: forensisch maatschappelijk werk.

Welzijnswerk koppelen aan het forensische, in de uitdrukking 'Forensisch Welzijnswerk', zou in zoverre aanleiding kunnen geven tot misverstanden, dat men ten onrechte in deze uitdrukking een aprioristische stellingname zou lezen omtrent de mogelijkheid om middels justitiële interventie bij te dragen tot een groter individueel of collectief welzijn. Het is geenszins de bedoeling van het tijdschrift om vanuit dergelijke apriorismen te starten. Men kan echter niet ontkennen dat velen pretenderen middels of aan de rand van het strafrechtstelsel aan het welzijn van individuen of groepen te werken. Door de focus te richten op het gepretendeerde 'forensisch welzijnswerk' wil het tijdschrift nu precies de discussie omtrent de spanning tussen justitiële interventie en welzijnswerk op gang brengen en stimuleren.

2. Het initiatief tot oprichting van het tijdschrift is gedragen door een *meervoudige bedoeling*:

- het scheppen van een forum waarop alle informatie over wat er zich in en rond de strafrechtbedeling, de criminologie en het forensisch welzijnswerk afspeelt op systematische wijze zichtbaar gemaakt wordt. Die informatie kan aldus in veel ruimere kringen circuleren dan thans het geval is.
- het scheppen van een forum waarop een open confrontatie en discussie mogelijk worden omtrent de huidige en toekomstige oriëntaties in de strafrechtbedeling en het forensisch welzijnswerk;
- het bestendigen in de tijd van een hervormingsdenken dat bestaat in een aangehouden reflectie over de kwaliteit van de strafrechtbedeling en het forensisch welzijnswerk.

3. Aan het initiatief tot oprichting van dit tijdschrift ligt ook een expliciete *filosofie* ten grondslag.

Het uitgangspunt is dat iedereen, rechtstreeks of onrechtstreeks, bij de strafrechtbedeling betrokken is: individueel of in georganiseerd verband, permanent of incidenteel; men is er minstens bij betrokken als adressant van strafrechtelijk gesanctioneerde verbods- of gebodsnormen en als consument van berichtgeving over strafrechtbedeling in de nieuwsmedia; eventueel kan men er ook bij betrokken zijn als slachtoffer of dader van een misdrijf, als politieman, als magistraat,

als verstrekker van rechtshulp, als justitieel hulpverlener...

Deze uiteenlopende vormen van betrokkenheid geven aanleiding tot een veelheid van denkbeelden, informaties en ervaringen, en tot op grond daarvan gevormde, niet zelden tegenstrijdige probleemformuleringen betreffende de kwaliteit van de strafrechtsbedeling en de wenselijkheid van hervormingen.

Er bestaat in ons land evenwel geen enkel communicatiekanaal waarlangs, op systematische en aangehouden wijze, informatie en ideeën kunnen doorstromen van het ene strafrechtelijke actievelde naar alle andere, en waarlangs participanten aan de strafrechtsbedeling informatie, gedachten en ervaringen kunnen uitwisselen met anderen. Strafrechters worden niet systematisch geïnformeerd over de evolutie die zich binnen de sector van de strafuitvoering voltrekt; vrijwilligers in de reclassering kunnen de problemen die zij ervaren niet ter discussie voorleggen aan hen die belast zijn met de vervolging, de straftoemeting en de strafuitvoering; wetenschappers kunnen de op grond van hun onderzoek verworven inzichten en resultaten nauwelijks ter kennis brengen van hen die het strafrechtelijk beleid in dit land mee bepalen.

Het ontbreken van geschikte communicatie- en overlegstructuren – zelfs binnen de diverse groepen die professioneel in en aan de rand van de strafrechtsbedeling werkzaam zijn – heeft tot gevolg dat veel informaties en ervaringen verloren gaan en niet gevaloriseerd worden op de diverse niveaus waarop de facto beleid wordt gevoerd. Een ander, niet minder belangrijk gevolg hiervan is, dat bepaalde probleemdefinities op andere gaan domineren, zonder dat dit hoe dan ook ter discussie wordt gesteld. Een dergelijke discussie is nochtans van beslissend belang voor een fundamentele hervorming van de strafrechtsbedeling, het forensisch welzijnswerk en de justitiële jeugdbescherming die sinds kort in het vooruitzicht werd gesteld.

Er kan van een fundamentele hervorming slechts sprake zijn, op voorwaarde dat het tot dusver ongebruikte en gemarginaliseerde potentieel van denkbeelden, informaties en ervaringen betreffende de strafrechtsbedeling in al haar aspecten aan bod gebracht en gevaloriseerd wordt.

Daartoe moet een eigen, panoptisch forum geschapen worden.

Een tijdschrift voor Strafrecht, Criminologie en Forensisch Welzijnswerk dat zich richt vanuit en naar allen die – hoe dan ook – binnen of aan de rand van de strafrechtsbedeling en het forensisch welzijnswerk werkzaam zijn, kan daartoe – minstens partieel – een belangrijke bijdrage leveren.

III. Redactioneel beleid

1. Gezien de doelstellingen van het tijdschrift en de onderliggende filosofie, viseert het tijdschrift verschillende *doelgroepen*: magistraten, advocaten, opsporingsambtenaren, forensische hulpverleners, leden van de penitentiaire administratie; zij die werkzaam zijn in de reclassering, in de psycho-sociale dienstverlening; zij die zich inlaten met de jeugdbescherming en de bijzondere jeugdzorg; studenten of afgestudeerden in de strafwetenschappen, de criminologie of de sociale wetenschappen...

Tot slot richt het tijdschrift zich tot eenieder die – hoe dan ook – geconfronteerd wordt met de problemen die voorkomen in de strafrechtsbedeling, de criminologie of het forensisch welzijnswerk.

2. Het spreekt vanzelf dat de forumfunctie van het tijdschrift beperkt is, zowel met betrekking tot de doelgroepen als met betrekking tot datgene wat erin ter sprake gebracht kan worden. Een alles-zeggend tijdschrift is tenslotte een niets-zeggend tijdschrift. Het bepalen van een open en toch gericht beleid is een redactioneel probleem van de eerste orde.

Gezien de doelstellingen van het tijdschrift, wil de redactie een open en gericht beleid voeren.

– Dat de redactie een *open* beleid wil voeren wil op de eerste plaats zeggen dat zij er moet van uit gaan dat de strafrechtsbedeling (zoals trouwens ieder beleidsdomein) brede groepen in de samenleving raakt en als zodanig het voorwerp is van discussies en conflicterende visies en praktijken. De redactie moet derhalve mogelijk maken dat diverse ‘belangengroepen’ hun stellingname, visies of praktijken kunnen articuleren.

– Dat de redactie een *gericht* beleid wil voeren wil zeggen dat zij door de selectie van het publikatie-aanbod en door aanzoeken die tot auteurs gericht worden, enerzijds een evenwichtige informatiestroom betreffende de diverse forensische actievelden mogelijk maakt, en anderzijds poogt te waarborgen dat geen niet-ter-discussie-gestelde visies op de strafrechtsbedeling en het forensisch welzijnswerk gaan domineren. Het systeem van deelredacties, die diverse probleemdomeneinen bestrijken, kan voorkomen dat bepaalde professionele groepen hun probleemdefinities op andere laten domineren, en kan tevens bewerkstelligen dat er over deze verschillende probleemdomeneinen systematisch informatie gebracht wordt.

3. Met dit eerste editoriaal is het panoptisch avontuur definitief begonnen. Het is de diepste wens van de redactie dat PANOPTICON mag bijdragen tot de verbetering van de kwaliteit van de rechtsbedeling.

de redactie